

שמעון פרס עשה את הדבר הנורא ביותר

— הוא התפטר!

מי הפחיד את פרס?

דיבורים שהושמעו השבוע בשיחות הכמוסות ביותר של צמרת המדינה היו דיבורים מסוכנים. מסוג הדיבורים הנשמעים בסאן דומינגו, בונצואלה וביתר חלקי המולדת הדרום-אמריקאית של הפיכות הצבאיות.

השאלה שנשאלה בכל הרצינות היתה: האם יכולים דויד בן-גוריון או תומכיו לבצע הפיכה צבאית במדינה?

שאלו אותה אותם הגדולים, אשר הפיכה כזו היתה מעיפה אותם מן השלטון. מכיון שהם מכירים היטב את הכוחות הפועלים, ויודעים את המניעים הסודיים שלהם, יכלו גם לערוך רשימה מפורטת ומדויקת של האנשים או הגורמים המסוגלים לתת יד לביצוע הפיכה כזו.

למזלם — ולמזלה של מדינת ישראל — היה דרוש רק חישוב קל כדי להוכיח, שאין מצב הנוכחי סיכוי לביצוע פוטש. כי למרות שדויד בן-גוריון היה שר הבטחון במשך מרבית שנות קיומה של המדינה, ולמרות שמה דויד היה רמטכ"ל בעל השפעה אישית הניכרת גם היום בצמרת צה"ל, ולמרות ששמעון פרס ריכז בידי כמה מן השטחים הרגישים ביותר של מערכת הבטחון — אין לחבורת בן-גוריון מספיק תומכים מושבעים בצמרת הבטחונית.

המדהים בכל הפרשה לא היתה המסקנה שבישראל לא תיתכן בתנאים הקיימים הפיכה צבאית, כי אם עצם העובדה שראשי השלטון היו בכלל מסוגלים להעלות על דעתם, ול-נתח בקול רם, אפשרות של הפיכה צבאית.

מבחינה זו, הצעיד השבוע את החיים המדיניים בישראל צעד נוסף לקראת פיזור האשליה החרוזה, שנוצרה בחמת התנועה הצינונית, כי "כל (מפלגות) ישראל הבררים" מאו-רעות השבוע עזרו לעסקני המפלגות ולאורחים כאחד, ל-חשוב יותר במונחים של ריאליזם פוליטי, כגון: פוטש מיליטאריסטי, קואליציה מיליטאריסטית-ימנית, חזית שמא-לית ופאשיזם.

משרתם של שני אדונים

כפי חזק, ניתן רק ביטוי אחד לכל השיחות החשאיות ולהתלככים הפוליטיים העמוקים. היתה זו התפטרות של יוסף אלמוגי ושמעון פרס מן הממשלה — אך בעיקר התי-פטרותו של פרס.

האיש, ששבוע לפני כן התרפס בפני לוי אשכול, והצהיר כי אינו מזדהה עם קביעתו של דויד בן-גוריון, שהכריז כי אשכול אינו ראוי להיות ראש הממשלה; האיש שחסה בצל התירוף העלוב של "החלטת החברים" כדי לא להתפטר מתפקידו כסגן שר הבטחון; האיש שבמשך שנתיים שלמות הישלה את עצמו כי יוכל להיות משרת נאמן לשני אדונים, ולבסוף היה חשוד על שניהם;

האיש שימים מעטים לפני שהתפטר הצהיר בעקשנות באוזני חוג מצומצם של ידידים: "לא אתפטר, ולא חשוב מה יאמרו עלי!"

איש זה הגיש ביום החמישי בבוקר את התפטרותו לשר הבטחון. הוא עשה זאת בצורה חפוזה וחסרת-כבוד, שפגעה בו יותר מאשר בלוי אשכול.

לא היה לו העז, או הפנאי, או הנימוס, להגיש את המכתב אישית. האיש שהתגנדר בחליפות-שרד ובברק החיי-צוני של דיפלומט ואיש העולם הגדול, הוכיח את עצמו כחסר מידה מינימלית של דו"ר ארץ וגיבוניטס, כאשר הר-דיע לקול-ישראל על התפטרותו, והורה לשרדנים לשרר יד-עה על כך — עוד בטרם מסר את ההתפטרות לראש הממשלה.

לגנות הראשונה הזאת, הוסיף גסות שנייה: הוא הרים טלפון, והודיע לראש הממשלה ושר-הבטחון, כי כבר מסר לקול-ישראל הוראה לשרר את ההודעה על התפטרותו, וכי הוא פשוט חס על כבודו של אשכול, ולכן מודיע לו טלפנית שמכתב ההתפטרות נמצא בדרך, ברוב אבירותו הפתאומית, לא רצה שאשכול ידע על כך מן הראדיו.

★ ★ ★

עודם דא הודעו. צה"ל לא התמוטט. אפילו מ-מ לכתו הפרטית של פרס — הבניין הגדול של משרד-הבטחון בקרייה — לא התמוטט. אשכול לא זחל על ארבע בפני הגאון הבטחוני הגדול, ולא התחנן בפניו כי ישוב בו מהתפטרותו. קרה רק דבר אחד: ראשי האגפים של משרד הבטחון יצאו בקריאה אל לוי אשכול, לכל יתן לסיכסוך מפלגתי לפגוע במעמדו הממלכתי של סגן-השר.

במדינה אחרת, היתה קריאה זו יוצרת מתח דראמטי. אך לא בישראל. מי שראה כיצד התבשל הדבר, התייחס אל הקריאה כאל מחזה ריק ומגוחך. וכך הוא התבשל:

מיד אחרי שהודיע לאשכול על התפטרותו, ביום החמישי בבוקר, כינס פרס בלישכתו במשרד הבטחון את ראשי האגפים של המשרד. אלה הם, כמעט ללא יוצא מן הכלל, בני-חסותו, שאותם הוא רומם וטיפח. אלה הם, כמעט ללא יוצא מן הכלל, אנשים שנבחרו על-ידי פרס, מתוך מחשבה שהם לא יעזו להתקומם נגדו, שהם ינמיכו תמיד את קומתם ואת שאיפותיהם בפניו.

באותה פגישה, הודיע להם כי הגיש את התפטרותו, וכי לא רצה שהיה מופתעים על-ידי מהדורת החדשות של שעה עשר. הוא גם הוסיף כמה סמך עליהם וכמה הוא מקוה שימשיכו בתפקיד.

הנאספים — כמו הרוב המכריע של העובדים הבכירים במשרד הבטחון — הם ברובם חברי מפא"י. בתור שכאלה, הם רגילים להתכנס לדון בעניינים מפלגתיים. וכך, ביוזמה ספונטאנית — ובעיקר יוזמתו של עוזר סגן שר הבטחון אברהם בן-יוסף — נערכה ישיבה של מנהלי האגפים באולם הישיבות שבמשרד הבטחון. האנשים, ששמעון פרס משוכנע כי הם הייכים לו את הצלחתם בקאריירה הממשלתית שלהם, עשו את המחנה המצופה מהם, קראו ללוי אשכול לבל ירשה לסיכסוך מפלגתי לגרום להתפטרותו של פרס. שכן התפטרות זו, והזכיר, תפגע קשות במערכת הבטחון.

★ ★ ★

ב זאת, פחות או יותר, תמה ההתעוררות הציבורית הספונטאנית למען שמעון פרס. משרתיו בעתונים ה-יומיים, וכמה מידיו בחוגי החברה והבוהימה, המשיכו אומנם להפיץ שמועות כי לוי אשכול יבקשו לשוב לתפקידו. והראייה: אשכול לא מיהר למנות סגן-שר במקומו, כפי שמיהר למנות את ח"כ חיים צדוק כחבר הממשלה במקום יוסף אלמוגי.

שמועות אלה אמרו, כי הסתלקותו של פרס תפגע ב-שלושת השטחים הצינוניים שהוא הפקיע לעצמו: הפיתוח המדעי, הרכש, ויחסי-החוק עם צרפת וגרמניה. אין ספק, כי עם התפטרותו של פרס ייחצר חור בשטחים אלה. אולם ההערכה הכללית, בחוג המידי של אשכול — ובחוג זה נכלל המנהל הכללי של משרד הבטחון אלוף-מישנה משה קשתי — היתה: הפגיעה תהיה מצומצמת למדי, וזמנית. אחרים מבעלי התפקידים הבטחוניים והמדעיים הגבוהים ביותר — מחוץ לכותלי המשרד הגדול בקרייה — אף הביעו את דעתם, כי הליכתו של פרס רצויה מטעמים מקצועיים. כל עוד ישב בעמדתו, טענו אחרים מהם, לא הירשה לאנשים חוקים לצמות מתחתיו, מתשש שאלה יתחרו בו או אפילו ידחקוהו הצידה. עם הסתלקותו, תיחצר אפשרות של עליית אנשים חזקים רבים, במקום האיש החוק האחד. וזהו גם דעתו של לוי אשכול.

אולם כל זה אינו פוסל את האפשרות שאשכול ינסה בשלב מאוחר יותר להחזיר את פרס למחנהו. לא יהיה זה דווקא משום היותו חיוני במשרד הבטחון — אלא מתוך תכסיס פוליטי, שמטרתו לפלג את מחנה בן-גוריון. פילוג כזה יבצע, אולי, התארגנות רשימה נפרדת של המיעוט — רשימה נה, רואה אשכול מוקד של סכנה לשלטונו אחרי הבחירות.

אזהרה לפני חיסול

חשבונו: אם תוצג רשימה נפרדת של בן-גוריון והיא תיכזה אפילו בעשרה מקומות בכנסת, עלולה היא להוות לשון-מאזניים. לכן כדאי לו גם במחיר החזרתו של פרס, לתקוע טריו בין חברי הקבוצה, לזרוע ביניהם כבר בשלב זה את רזע הפירוד, שימנע מהם הופעה עצמאית. אולם אפשרות זו, של החזרת פרס, הינה עדיין בשלב מעורפל, ואין כל בטחון שתאמת.

★ ★ ★

ה דחף את פרס להתפטר, ובצורה זו להרוס את ה-קאריירה שהוא בנה בעבודת-נמלים? איזה גורם יכול היה להתגבר בליבו על שאפתנותו חסרת-המעצורים? על דחף כה יסודי, יכול היה להתגבר רק דחף עמוק עוד יותר. שמעון פרס עצמו לא הותיר כל ספק, כי דחף זה הוא הפחד. הקאריירה מסי' 1 של ישראל, אשר הודות

לטיפוחו ולהתפעלותו של דויד בן-גוריון הגיע בגיל 42 לעמדה שבה כבר יכול היה להשתכר מאחיר הפיסגה, פחד לפתע כי אותו דויד בן-גוריון יהרוס אותו ללא רחמים.

כי אמנם הצליח העולם הזה לפגוע קשות, במרוצת ה-שנים, בדמותו הציבורית של שמעון פרס. על-ידי השיפת כמה מעיסוקתיו האפלות ביותר, על-ידי הוקעתו בפומבי כשרן, ועל-ידי פנייה לבית-המשפט העליון נגד התנכלותו בחופש העבודה העתונאית של המערכת, הסיר העולם הזה — תוך סיכון עצמי ותוך היפגעות — את המסכה החייכנית מעל פניו של האיש אשר כונה על-ידי כ"שמעון פרסומת". אולם במציאות הצינונית וחסרת-הבושה של הקנוניות המפלג-תיות בישראל, לא היה די בגילויים אלה כדי לחסל את פרס. את זאת יכול היה לעשות רק דויד בן-גוריון.

בשבוע שעבר, אחרי ששמעון פרס התרפס בפני אשכול ולא מיהר להגיש את התפטרותו, ניתנה לו אזהרה חמורה ופומבית כי בן-גוריון יקום עליו לחסלו, אם לא יתפטר. הדבר נעשה באמצעות ידיו הנאמן של פרס, איש מערכת הארץ שבתי טבת, אשר הכתיר את מאמר האזהרה שלו בכותרת "הכסא והכבוד".

כאשר חזר דויד בן-גוריון עצמו והכריז, במיכתב למער-כות העתונים, כי לוי אשכול אינו ראוי להיות ראש ממשלה, ראה בכך פרס אזהרה אחרונה, ופזורה להתפטר. עוד באותו בוקר הרים את השפופרת והתקשר עם חדר-החדשות של קול-ישראל.

פילוג כמעט מוגמר

מ אותו רגע, חדלה השאלה המרכזית במחול-השרים המפא"יי להיות מה יעשה פרס, וחזרה שוב להיות: מה יעשה בן-גוריון?

על שאלה זו לא העז איש לענות. כי הזקן פעל ללא כל קשר הגיוני בין מעשה אחד למישנהו. התלונן אחד מ-חסידיו הקרובים ביותר: "בזמן האחרון יש לנו הרגשה, שהזקן חושב רק איך להפתיע אותנו מחדש כל יום שני וחמישי".

ההפתעה הראשונה היתה אותה התקפה פרועה על לוי אשכול, במזכירות מחוז תל-אביב. כאשר אמר כי אינו ראוי לעמוד בראש הממשלה, "אפילו אם איזה מרכז יבחר בו". ראשי המיעוט, שחלמו על ניהול מאבק ממושך בתוך מפא"י, הועמדו לפתע בפני פילוג כמעט מוגמר. שניים מהם, אלמוגי ופרס, נאלצו לבסוף לשלם בקאריירה הממ-שלתית שלהם, עבור התקפתו של הזקן.

ההפתעה השנייה באה השבוע. אחרי שבמשך כל הזמן נלחם במערך המוצע עם אחדות-העבודה, ואף הגדיר אותו כהונאת הציבור, עשה דויד בן-גוריון לפתע תפנית חדה והודיע כי הוא מוכן לעמוד בראש רשימת המערך לכנסת. לא רק רוצה, אלא אף יילחם על כך.

זה היה יותר מדי, אפילו בשביל חסידיו הדבקים ביותר. הארץ — הרוחף באופן עיקבי את ראשי המיעוט לקראת פילוג סופי במפא"י, מתוך הנחה שרשימה עצמאית של בן-גוריון ודיין תהיה מסוגלת להקים קואליציה עם הימין אחרי הבחירות — לא יכול היה לכבוש את זעמו. במאמר ראשי הטיח בפני הזקן: "התנגדותו של ב.ג. למערך היתה הגיונית מנקודת ראותו... הוא ניצב על קו השכל הישר. הבעת נכונותו עתה להיות ראש מועמדי המערך בבחירות לכנסת, חושפת אותו לטענה של חוסר עקביות... מת-ערער האמון בבהירות הקו שלו שעה שהוא מוכן ללבוש, מסיבות טכסיסיות, אפילו את מדי המערך. מדים אלה אינם הולמים אותו".

היה זה נסיון שקוף לדחוף את הזקן לשוב לעמדותיו הקיצוניות, עד כי לא יהיה מנוס מפילוג מפא"י. בואת לא ביטא כותב המאמר את עמדתו של הארץ בלבד, אלא גם את עמדתו של משה דיין. הפירסום אף התקבל בתוך מפא"י, כנסיון מכוון של דיין לדחוף את בן-גוריון.

אולם אין לדיין, או לאיש מחבורת הצעירים, שום שליטה על מעשיו של הזקן. וזו הטראגדיה שלהם, המאריה באור עגום את כל מהותם: הם תלויים אך ורק במעשים הקאפי-ריניים של ישיב בן 79. התבורה המתימרת להיות התנהגה הצעירה של המדינה אינה מסוגלת לפעול באופן עצמאי — כי אין לה קו עצמאי מגובש. היא יכולה רק להיאחז ב-קצות מעילו של הזקן — ולאן יובילם הזקן, אין הם יוד-עים, ואין הם יכולים לקבוע.